

Try for Recognition: Cultural Explanation of Suicide Action in Ilam

Seyed Hosein Nabavi¹, Tahereh Moradi Nasari²

Received: Aug. 09, 2017; Accepted: Feb. 26, 2018

Extended Abstract

Suicide is one of the important problems the prevalence of which has brought about a crisis in Ilam province. Numerous studies have been carried out, but have not adequately addressed the cultural causes (meaning). Hence, the main issue in the present research is what is the meaning of suicide among the people of Ilam? To achieve the response, the strong program approach in the cultural sociology of Alexander and Smith was used. The method is of a qualitative kind; it is based on the "strong program". In this research, due to the subject and the conditions, purposive sampling was used. The sample includes all individuals who have had suicide attempts (unsuccessful) in the province during the period from September to December 2014, or relatives of those who have committed suicide. Data collection techniques, included observation and interviews with either people who had committed suicide some of their relatives. The data was supplemented through interviews with hospital personnel, university professors, researchers and informant individuals, referring to articles and publications; news reports and press releases; sites and weblogs; as well as proverbs, poems, etc. The results show that in Ilam society, suicide is a symbol of the objection against the status quo and is codified as evil. There are two main narratives about suicide: fatalism and salvation. Through analyzing the symbols, codes and narratives of suicide, it is understood that suicide is thought to be a way the person is recognized.

Keywords: Cultural Sociology of J.C. Alexander, Symbol, Code, Narrative, Recognition

1. Assistant Professor of Sociology, Department of Sociology, Kharazmi University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

✉ nabavi@khu.ac.ir

2. M.A. in Sociology, Department of Sociology, Kharazmi University, Tehran, Iran.

✉ tmoradi82@gmail.com

INTRODUCTION

Suicide is one of the important issues the prevalence of which has brought about a crisis in Ilam province. Numerous studies have been carried out, but have not adequately addressed the cultural causes (meaning). In international studies, a very limited number such as Douglas (1967), Lester (2011-2012), Colucci (2006), and Meng (2002) have studied the cultural aspects of suicide. It is also rarely considered in local research studies. Hence, the main issue in the present research is what is the meaning of suicide among the people of Ilam? (To understand the meaning of suicide, in accordance with Alexander (2006), it is necessary to answer the following questions: 1) What does suicide represent in the culture of Ilam?; 2) How is it codified?; and 3) what are the narratives of suicide?

PURPOSE

The present study was conducted solely with the aim of studying the cultural context of suicide in Ilam community.

METHODOLOGY

To achieve the goal, the strong program approach in the cultural sociology of Alexander and Smith was used. This approach is based on "autonomy of culture from power and social structure" (Smith & Riley, 1994, 355). In their view, in the sociology of culture, "culture is something to be explained, by something else entirely separated from the domain of meaning itself" (Alexander and Smith, 2006, 12-13). But in cultural sociology, "meaning and culture are dependent variables." This approach "examines the inner structures of meaning, and emphasizes that meaning and value are intertwined with all other processes." (Alexander, 2008, 460).

The method is of a qualitative kind; it is based on the "strong program". In this approach, a few basic steps should be taken to achieve the meaning of what a phenomenon or event has in a culture based on which actors act. First, "a commitment to a cultural-sociological theory that recognizes cultural autonomy." Second, "the commitment to hermeneutically reconstructing social texts in a rich and persuasive way" through "a thick description of the codes, narratives and symbols that create the textured webs of social meaning, "and the third is "to anchor causality in actors and agencies " (Alexander and Smith, 2006,13-14)

In this research, due to the subject and the conditions, purposive sampling was used. The sample, according to the third step above, includes all individuals who have had suicide attempts (unsuccessful) in the province during the period from September to December 2014, or relatives of those who have committed suicide (and died) Have had. Data collection techniques, in addition to lived experience (given that one of the researchers was a native of Ilam), included observation and interviews with either people who had committed suicide some of their relatives. The data was supplemented through interviews with hospital personnel, university

professors, researchers and informant individuals, referring to articles and publications; news reports and press releases; sites and weblogs; as well as proverbs, poems, etc.

RESULT

Deprived Ilam experienced post-war rapid growth in suicide. Its patriarchal culture, was important. Hence the father's opinion to be superior to the new generation (the girls). There was some suspicion, incrimination, and rumor, and aggression against them. There is, also, a disappointment to the future. In such a situation, intentions for suicide obviously are different: to attract attention, to outface, to complain, to frighten and to retaliate. Indeed, the suicide is a cry to protest the situation. Suicide is forbidden in the Quran and in the religious community of Ilam, but in the new part-culture, there are regulations that implicitly provide a higher status for suicide. However, Ilam community believes that suicide is the destiny, and it is the only way to save this situation.

DISCUSSION

The findings of this study, confirm the achievements of Douglas (1967), Jacobs (1967), Lester (2011-2012), Colocci (2006), and Meng (2002): In this study, suicide has been considered as meaningful social action; it is emphasized on the view of actors (suicide attempts); An attempt has been made to understand the cultural meaning, distinct from the individual motivations of suicide; it is attempted to understand, what is suicide symbol; and the result is the same as Meng.

CONCLUSION

Suicide is a symbol of the objection against the status quo and is codified as evil, in Ilam community. There are two main narratives about suicide: fatalism and salvation. Through analyzing the symbols, codes and narratives of suicide, it is understood that suicide is thought to be a way the person is recognized.

In order to reduce the rate of suicide, an intelligent change in the value system and the normative and interpretative system is necessary. Cultural beliefs of the past and the new generation must be adjusted. To make these changes, a successful cultural policy is needed to make a fundamental difference in the meaning of suicide for actors: the cultural link between the need for recognition and the instrumental use of suicide must be disrupted.

NOVELTY

The application of Alexander's cultural sociology to study a social problem -suicide- is taking place for the first time. The originality or value of this research is that for the first time the cultural causes of suicide are studied independently. In addition, it is for the first time that an interview with suicidal person is conducted to determine the meaning of their actions.

Iranian Cultural Research

Abstract

BIBLIOGRAPHY

- Alexander, J. (2008). Andiše-ye ejtemā'i va jāme'ešenāxti-ye novin dar goft-o-gu bā Jeffrey Alexander [Modern social and sociological thought in an interview with Jeffrey Alexander] (H. R. Jalaeipour, & J. Mohammadi, Trans.). In *Nazariyehā-ye Mote'axxer-e Jāme'ešenāsi* [Recent Theories of Sociology], Ney, Tehran, Iran.
- Alexander, J. C. (2006). *The meaninig of social life: A cultural sociology*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Azad Armaki, T., & Nabavi, S. H. (2013). Naxostin surat-e sāze-ye farhangi-ye «Gharb» va «tajaddod» dar Irān-e mo'āser [The First cultural structures of the West and modernity in contemporary Iran]. *Journal of Social Problems of Iran*, 4(1), 7-31.
- Bagheri, M., & Soleymannejad, M. (2010). Avāmel-e mo'asser bar šeklgiri-ye hoviyat-e ejtemā'i-ye javānān va ta'sir-e ānhā dar jelowgiri az xodkoši [Factors affecting the formation of youth identity and their impact on suicide prevention]. *Majmu'e Maqālāt-e Hamāyeš-e Melli-ye Xodkoši: Elal, Payāmadhā va Rāhkārkhā* [Proceedings of the National Conference of Suicide] (pp. 89-120), Jāme'ešenāsān, Tehran, Iran.
- Berger, A. A. (2001). *Ravāyat dar farhang-e āmmiyāne, resāne va zendegi-ye ruzmarre* [Narrative in popular culture, media, and everyday life] (M. R. Liravi, Trans.). Tehran, Iran: Soroush.
- Boldt, M. (1988). The meaning of suicide: Implications for research. *Crisis*, 9(2), 93-108.
- Brooks, P. (1984). *Reading for the Plot: Design and intention in narrative*. New York: Random House.
- Chadwick, Ch. (1996). *Symbolism* [Symbolism] (M. Sobhani, Trans.). Tehran, Iran: Markaz.
- Chandler, D. (2008). *Mabāni-ye nešānešenāsi* [Semiotics: The basics] (M. Parsa, Trans.). Tehran, Iran: Pažuhešgāh-e Farhang va Honar-e Eslāmi.
- Colucci, E. (2006). The cultural facet of suicidal behaviour: Its importance and neglect. *Australian E-Journal for The Advancement of Mental Health*, 5(3), 234-246. doi: 10.5172/jamh.5.3.234
- Coser, L. A., & Rosenberg, B. (1999). *Nazariyehā-ye bonyādi-ye jāme'ešenāxti* [Sociological theory: A book of reading] (F. Ershad, Trans.). Tehran, Iran: Ney.
- Delanty, G., & Strydom, P. (Eds.). (2003). *Philosophies of social science: Classic and contemporary reading*. Buchingham: Open Uneversity Press.
- Douglas, J. D. (1971). *The social meanings of suicid*. Princeton: Princeton University Press.
- Fallahi, S. (2010). Goftemān-e ideologic va pedarsālāri va xodkoši-ye zanān (Nemune-ye mowredi: Ilam) [Ideological discourse of patriarchy and female suicides, Case study: Ilam]. *Majmu'e Maqālāt-e Hamāyeš-e Melli-ye Xodkoši: Elal, Payāmadhā va*

Rāhkārḥā [Proceedings of the National Conference of Suicide] (pp. 169-191), Jāme'ešenāsān, Tehran, Iran.

Farberow, N. L. (1975). *Suicide in different cultures*. Baltimore: University Park Press.

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultur*. New York: Basic Books.

Ghasemi, Y. M. (2003). Barresi-ye padide-ye anomie dar Ilam [The phenomenon of anomie in Ilam]. *Journal of Ilam Culture*, 15, 6-17.

Haji, A. (2011). *Motāle'e va barresi-ye elal va avāmel-e ejtemā'i-ye mo'asser bar eqdām be xodkoši-ye doxtarān-e mojjarrad-e 15-24 sāle-ye šahrestān-e Shirvanchardavol* (Ostān-e Ilam) tey-e dowre-ye 5 sāle 2006-2010 [Studying the social causes and factors influencing suicide attempts unmarried girls 15-24 year old in Shirvanchardavol city (Ilam) during the 5-year period 2006-2010] (M. A. Thesis). Ilam, Iran.

Kamarbeygi, Kh. (2012). *Čerāi-ye ravand-e so'udi-ye xodkoši dar Ilam/Nabud-e bānk-e ettelā'āti-ye sahih* [Why the trend of suicide in Ilam/Not correct database]. Reterived from <http://www.mehrnews.com>

Kashmore, E. (2017). *Farhang-e šohrat* [Celebrity culture] (E. Shah Ghasemi, Trans.). Tehran, Iran: Institute of Cultur, Art and Communication.

Leenaars, A. A., Maris, R., & Takahashi, Y. (1997). *Suicide: Individual, cultural, international perspectives*. New York: Guilford Press.

Lester, D. (1997). Suicide in America: A nation of immigrants. *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 27(1), 50-59.

Lester, D. (2012). The cultural meaning of suicide: What does that mean. *OMEGA: Journal of Death and Dying*, 64(1), 83-94. doi: 10.2190_OM.64.1. f

Malekshahi, M. M. (2008). Zanān va mas'ale-ye taqdirgerāyi (Mowred-e motāle'e: Zanān-e šahr-e Ilam). *Journal of Ilam Culture*, 20&21, 40-53.

Maris, R. W., & Lazerwitz, B. (1981). *Pathways to suicide: A survey of self-destructive behaviors*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Mead, G. H. (1999). Bāzigari, bāzi va «Digari-ye ta'mimyāfte» [Acting, games and «generalized other»]. In L. A. Coser, & B. Rosenberg. *Nazariyehā-ye bonyādi-ye jāme'ešenāxti* [Sociological theory: A book of reading] (F. Ershad, Trans.). Tehran, Iran: Ney.

Meng, L. (2002). Rebellion and revenge: The meaning of suicide of women in rural China. *International Journal of Social Welfare*, 11(4), 300-309. doi: 10.1111_1468-2397.00239

Merton, R. (1999). *Sāxtār-e ejtemā'i va bihanjāri* [Social structure and anomie]. In L. A. Coser, & B. Rosenberg. *Nazariyehā-ye bonyādi-ye jāme'ešenāxti* [Sociological theory: A book of reading] (F. Ershad, Trans.). Tehran, Iran: Ney.

Iranian Cultural Research

Abstract

- Mohseni Tabrizi, A. R. (1993). *Barresi-ye elal va avâmel-e mo'asser bar afzâyeš-e nerx-e xodkoši dar ostân-e Ilam va šenâxt-e toroq va râhhâ-ye pišgiri va darmân-e ân* [The causes of and factors influencing the increase in the rate of suicide in Ilam province and to identify ways and means of prevention and treatment]. Tehran, Iran: University of Tehran, Institute of Social Studies and Research.
- Mousanejad, A. (2010). Zanân va xodkoši: Be suy-e modeli jahat-e tabyin-e xodkoši-ye zanân dar Ilam [Women and suicide: Toward a model to explain the female suicides in Ilam]. *Majmu'e Maqâlât-e Hamâyeš-e Melli-ye Xodkoši: Elal, Payâmadhâ va Râhkârhâ* [Proceedings of the National Conference of Suicide] (pp. 233-263), Jâme'ešenâsân, Tehran, Iran.
- Mousanejad, A. (2012). *Kontorol-e xodkoši dar Ilam niyâzmand-e tanzim-e sanad-e râhbordî ast* [Control of suicide in Ilam need a Strategic planning]. Reterive from <https://delneveshtehaye.persianblog.ir/OQBO3RNOZWHbnBEXDGLb>
- Muschert, G. W. (2006) Self-affirmation through death: A contribution to the sociology of suicide through literature. *Sociological Inquiry*, 76(3), 297-315. doi: 10.1111_j.1475-682x.2006.00157.x
- Nabavi, S. H. (2002). Nâsâzegâri-ye edrâki miyân-e entezâr va šekast va ta'sir-e ân bar e'teqâdât-e dini [Cognitive dissonance between expectations and failure and its impact on religious beliefs]. *Journal of Strategic Studies*, 5(15), 55-74.
- Nabavi, S. H. (2011). *Darâmadi bar Jâme'ešenâsi-ye farhangi-ye Jeffrey Alexander* [Introduction to Cultural Sociology of Jeffrey Alexander] (course pamphlet) Tehran, Iran: Department of Sociology, University of kharazmi.
- Nabavi, S. H. (2011). *Noxostin surat-e sâze-ye farhangi-ye Gharb va tajaddod dar Irân-e mo'âser (Dowre-ye Qâjâri)* [The primitive form of cultural construction of the West and modernity in contemporary Iran (Qajar)] (Unpublished doctoral dissertation). University of Tehran, Tehran, Iran.
- Nabavi, S. H. (2013). Be suy-e dark-e zibâšenâxti az farhang: Nazariye-ye «Barnâme-ye qavi» dar Jâme'ešenâsi-ye farhangi-ye Jeffrey Alexander [The aesthetic understanding of culture: "Strong program" in the cultural sociology of Alexander Jeffrey]. *Journal of Sociological Review*, 20(2), 9- 43. doi: 10.22059/jsr.2014.56268
- Pajouh, F. (2008). *Simâ-ye Ilam afsorde* [Face of Depressed Ilam]. Retrieved from http://www1.rfi.fr/actufa/articles/103/article_3054.asp
- Piri, K. (2012). *Motâle'e-ye padidâršenâxti-ye xodkoši: Mored-e motâle'e xodkošihâ-ye nâmovafaq-e šahrestân-e Abdanan* [Phenomenological study of suicide: the study failed suicides in Abdanan] (M. A. Thesis). University of Kurdistan, Kurdistan, Iran.
- Ryazi, S. A., & Najafianpour, B. (2015). Moqâyese-ye avâmel-e mo'asser-e farhangi-ejtemâ'i va ravâšenâxti dar xodkoši-ye zanân-e Iran va Tajikistan [Comparison of effective socio-cultural and psychological factors in women suicide in Iran and Tajikistan]. *Journal of Iran Cultural Research*, 8(4), 143-167. doi: 10.7508/ijcr.2015.32.006

- Sarookhani, B. (1991). *Dā'eratolma'āref-e olum-e ejtemā'i* [The social sciences encyclopedia]. Tehran, Iran: Keyhān.
- Sherratt, Y. (2008). *Falsafe-ye olum-e ejtemā'i-ye qārrei: Hermeneutics, tabāršenāsi va nazariye-ye enteqādi az Ancient Greece tā Qarn-e 21* [Continental philosophy of social science: Hermeneutics, genealogy, critical theory From Ancient Greece to the 21st century] (H. Jalili, Trans.). Tehran, Iran: Ney.
- Smith, Ph., & Rayli, A. (2015). *Nazariye-ye farhangi* [Cultural theory] (M. Solasi, Trans.). Tehran, Iran: Našr-e Elmi.
- Taylor, S. (1997). *Jāme'ešenāsi-ye xodkoši* [The sociology of suicide] (A. Musanezhad, Trans.). Isfahan: University of Isfahan.
- Tseng, W. S. (2001). *Handbook of cultural psychiatry*. San Diego, CA: Academic Press.

Iranian Cultural Research

Abstract

تلاش برای به‌رسمیت شناخته‌شدن: تبیین فرهنگی کنش خودکشی در ایلام

سیدحسین نبوی^۱، طاهره مرادی‌نصاری^۲

دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۱۸ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۲/۰۷

چکیده

خودکشی یکی از مسائل اجتماعی مهمی است که شیوع روزافزون آن در استان ایلام، بحرانی را پدید آورده است. پژوهش حاضر، تنها با هدف مطالعه زمینه فرهنگی خودکشی در جامعه ایلام انجام شده است. برای رسیدن به این هدف از رهیافت جامعه‌شناسی فرهنگی الگزنندر بهره گرفته‌ایم. نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که در جامعه ایلام، خودکشی، نمادی برای اعتراض به وضع موجود است و به‌عنوان شر و امری شوم، رمزهی شده است. درباره خودکشی نیز دو روایت اصلی وجود دارد: تقدیرگرایانه و رهایی‌بخش. با تحلیل بازنمایی، رمزهی و روایت‌های خودکشی درمی‌یابیم که این کنش به‌منظور به‌رسمیت شناخته شدن انجام می‌شود. برای کاهش خودکشی، ایجاد تغییرات هوشمندانه در نظام ارزشی، هنجاری، و تفسیری موجود، ضروری است و انجام این کار مستلزم سیاست‌گذاری فرهنگی است تا در معنایی که خودکشی برای کنشگران دارد، تغییری اساسی ایجاد کند؛ نخست اینکه لازم است که پیوند فرهنگی میان نیاز سائق به‌رسمیت شناخته شدن، با استفاده ابزاری از کنش خودکشی، گسیخته شود. دوم اینکه هر دو نسل را برای به‌رسمیت شناختن یکدیگر آماده کند. نسل والدین برای پذیرش نسل جوان آمادگی ندارد. نسل جدید نیز برای نسل گذشته، مشروعیتی قائل نیست؛ بنابراین، روابط بین دو نسل، به روابط قدرت و مقاومت تبدیل شده است. نسل جدید مقاومت می‌کند و نسل گذشته جز اعمال مقتدرانه ارزش‌ها، هنجارها، و تفسیرهای خود، چاره دیگری ندارد؛ بنابراین، سیاست‌گذاری باید در ارزش‌ها، هنجارها، و تفسیرهای هر دو نسل، جرح و تعدیل ایجاد کند.

کلیدواژه‌ها: جامعه‌شناسی فرهنگی الگزنندر/الکساندر، نماد، رمزگان، روایت، به‌رسمیت شناخته‌شدن

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

nabavi@khu.ac.ir ✉

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد پژوهشگری جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

tmoradi82@gmail.com ✉

خودکشی همواره به عنوان یک مسئله، گریبانگیر همه جوامع بوده و هست و عوامل مختلفی در انجام و گسترش آن نقش دارند، اما علل فرهنگی، با وجود اهمیتشان، کمتر مورد توجه بوده‌اند. تعداد اندکی از پژوهش‌های بین‌المللی به رابطه میان فرهنگ (معنا) و خودکشی توجه کرده‌اند^۱ و در پژوهش‌های داخلی نیز به بُعد فرهنگی و معنایی آن به گونه‌ای جدی اعتنا نشده است. در ایران، خودکشی در چند استان و از جمله ایلام، میزان بالاتری دارد. با وجود آنکه در این باره پژوهش‌های فراوانی انجام شده و برای تبیین این مسئله، علل گوناگونی ذکر شده است، ولی به دلایل فرهنگی، به گونه‌ای شایسته پرداخته نشده است.

با ملاحظه سیر صعودی میزان خودکشی در استان ایلام^۲، که در بعضی از شهرستان‌ها از مرز بحران نیز گذشته است، می‌توان گفت که در این استان، خودکشی تبدیل به یک تروما^۳ شده است؛ از این رو، ضرورت دارد که پژوهشی نه تنها بر مبنای رویکردهای متعارف در جامعه‌شناسی، بلکه بر اساس رهیافتی فرهنگی، انجام شود و بستر فرهنگی برانگیزاننده این کنش شناخته شود. بنابراین، پرسش اساسی این است که زمینه^۴ فرهنگی جامعه ایلام در بروز گرایش به خودکشی چیست؟ به سخن دیگر، خودکشی در زندگی اجتماعی مردم ایلام چه معنایی یافته است؟ برای فهمیدن معنای خودکشی، لازم است به این پرسش‌ها پاسخ داده شود:

۱. در این پژوهش‌ها اشاره شده است که «خودکشی برای فرهنگ‌های مختلف، معانی متفاوتی دارد» (لینار و همکاران، ۱۹۹۷، ۲، به نقل از: کولوسی، ۲۰۰۶، ۴) یا می‌تواند «معانی متفاوتی داشته باشد» (لستر، ۱۹۹۷، به نقل از: کولوسی، ۲۰۰۶، ۴) یا اینکه «فرهنگ بر شکل، معنا، و فراوانی خودکشی تأثیر می‌گذارد» (کولوسی، ۲۰۰۶، ۴) و «خودکشی از نظر فرهنگی تغییر می‌کند و تفاوت‌های رخ داده در معنا، بر خودکشی تأثیر دارد» (همان) یا اینکه «علت خودکشی، تنها می‌تواند با ارجاع به ایستارها و ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی، که خودکشی را در هر اجتماع فرهنگی تحت تأثیر قرار می‌دهد، فهمیده شود» (بولت، ۱۹۸۸، ۱۰۶، به نقل از: کولوسی، ۲۰۰۶، ۱) یا اینکه خودکشی حتی اگر یک عمل شخصی باشد، به طور اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد و مستعد عوامل اجتماعی و فرهنگی است (تسینگ، ۲۰۰۱، ۳۹۲، به نقل از: کولوسی، ۲۰۰۶، ۳).
۲. آنچه آمارهای رسمی و غیررسمی نشان می‌دهند، صعودی بودن روند خودکشی در این استان است: نرخ خودکشی در استان ایلام در طول سال‌های ۱۳۷۱-۱۳۶۷ سیر صعودی شتابناکی را طی کرده و از ۱۸ نفر در هر یک میلیون نفر در سال ۱۳۶۷ به حدود ۳۳ نفر در سال ۱۳۷۰ رسیده است (محسنی تیریزی، ۱۳۷۲). در دهه ۱۳۷۰ «نرخ خودکشی در ایلام به ازای هر یک میلیون نفر، ۷۵ نفر بوده که بی‌سابقه‌ترین نرخ در سیصد سال گذشته در جهان است» (قاسمی، ۱۳۸۲، ۱۳). آمارها نشان می‌دهند که «تعداد خودکشی در استان ایلام از ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۵، سی‌وسه (۳۳) درصد، از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۶ پانزده (۱۵) درصد و از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۷ سی‌وهفت (۳۷) درصد، افزایش یافته است» (موسی‌نژاد، ۱۳۸۹، ۲۳۵).
۳. تروما هنگامی روی می‌دهد که اعضای یک جمع (collectivity) احساس کنند که درگیر یک رویداد وحشتناک شده‌اند که بر وجدان گروهی آن‌ها، اثر پاك‌نشدنی باقی گذاشته است؛ اثری که روی خاطره و حافظه آن‌ها برای همیشه ماندگار خواهد بود و هویت آینده آن‌ها را به گونه‌ای اساسی و قطعی تغییر خواهد داد (الگزندر، ۲۰۰۶، ۸۵).

۱) خودکشی، در فرهنگ مردم ایلام، نماد یا بازنمایی‌کننده چه چیزی است؟ ۲) خودکشی در این فرهنگ، چگونه رمزدهی و رمزگذاری شده و می‌شود؟ و ۳) چه روایت‌هایی درباره خودکشی در این فرهنگ، شکل گرفته است؟

۱. پیشینه پژوهش

در این بخش به برخی از پژوهش‌های مرتبط با موضوع مقاله حاضر که درباره خودکشی انجام شده‌اند اشاره خواهیم کرد:

۱. داگلاس^۱ در «معنای اجتماعی خودکشی» (۱۹۷۱) رهیافت دورکیم و پسادورکیمی را طرح و نقد کرده و سپس، رهیافت خود را معرفی می‌کند: خودکشی به‌عنوان کنشی از نظر اجتماعی، معنادار. او فهم دورکیمی از خودکشی را به فهم وبری تبدیل می‌کند. این رهیافت، در راستای تبیین رویکرد فرهنگی و معنایی به‌کاررفته در مقاله حاضر، اهمیت تعیین‌کننده‌ای دارد.

۲. لستر^۲ در بسیاری از پژوهش‌های خود، به‌ویژه در «معنای فرهنگی خودکشی: خودکشی چه معنایی می‌دهد؟» (۲۰۱۲-۲۰۱۱) در پی ابهام‌زدایی از معنای خودکشی است: «گاه دانشمندان تأکید می‌کنند که دانستن معنای فردی خودکشی و معنای فرهنگی خودکشی، اهمیت دارد، اما معنای این دانش‌واژه، مبهم باقی می‌ماند» (لستر، ۲۰۱۱-۱۰۱۲، ۸۳). از نظر او، بهتر است معنای فردی خودکشی با مفهوم انگیزه‌های خودکشی و معنای فرهنگی خودکشی براساس نظریه غیر حرفه‌ای^۳ فهمیده شود. او به شکل‌دهی مفهوم «معنای فرهنگی خودکشی» در مقاله حاضر، بسیار کمک کرده است.

۳. کولوسی^۴ در «وجه فرهنگی رفتار خودکشانه: اهمیت و بی‌توجهی به آن» (۲۰۰۶) کوشیده است اهمیت فرهنگ را در مطالعه خودکشی گوشزد کند. برخی از دانشمندان به رابطه فرهنگ و قومیت در فهم خودکشی پرداخته‌اند، اما تعداد آن‌ها اندک است. براساس نظر برخی از متخصصان، «فرهنگ مانند یک لنز عمل می‌کند، که از طریق آن، ما واقعیت را برمی‌سازیم، تعریف و تفسیر می‌کنیم».

1. Douglas
2. Lester
3. Lay
4. Colucci

از دیدگاه کولوسی لازم است آنچه را که عمل خودکشی برای شخص و گروه، نماد و بازنمایی کننده آن است، بفهمیم. وی در اینجا با پیشنهاد مدل جامعه‌شناسی فرهنگی برای مطالعه خودکشی، چند گام بیشتر فاصله ندارد.

۴. منگ^۱ در «شورش و انتقام: معنای خودکشی زنان در مناطق روستایی چین» (۲۰۰۲) توضیح می‌دهد که خودکشی در چین، برای زنانی با منزلت فرودست در خانواده، معنای متفاوتی دارد. خودکشی به مثابه عمل انتقام به مفهوم اخلاقی و معنوی فهمیده می‌شود. عمل خودکشی بسیار مهم است، زیرا به زنان به حدی قدرت می‌بخشد که بتوانند با خودکشی چیزی را به دست آورند که در تمام طول عمرشان نتوانسته‌اند به دست آورند (منگ، ۲۰۰۲، ۳۰۰).

۵. محسنی تبریزی در پژوهشی با عنوان «بررسی علل و عوامل مؤثر بر افزایش نرخ خودکشی در استان ایلام و شناخت طرق و راه‌های پیشگیری و درمان آن» (۱۳۷۲)، دریافته است که نرخ خودکشی در این استان، سیر صعودی پرشتابی داشته و به این نتیجه رسیده است که استان ایلام، جامعه‌ای در حال گذار و دچار شرایط پاتولوژیک است. عدم کوچ، یکجانشینی، و تقابل فرهنگ‌های قومی مختلف، از جمله معاودین عراقی که اکثراً مروج فساد در منطقه بوده‌اند، به بروز بی‌ثباتی و عدم تشکل و در نتیجه بی‌نظمی دامن زده است. در جامعه عشایری، زنان جایگاه ویژه و مهمی در تولیدات اقتصادی خانواده داشته‌اند که با مهاجرت به شهر و یکجانشینی این نقش مهم خود را از دست داده‌اند و این امر، همراه با کنترل و تعصب بالای جامعه مردسالار، زنان را خانه‌نشین و منفعل کرده و آمادگی آنان را برای خودکشی بیشتر می‌کند.

۶. حاجی در پیمایشی با عنوان «مطالعه و بررسی علل و عوامل اجتماعی مؤثر بر اقدام به خودکشی دختران مجرد ۲۴-۱۵ ساله شهرستان شیروان چرداول (استان ایلام) طی دوره پنج‌ساله ۱۳۸۹-۱۳۸۵» (۱۳۹۰) دریافته است که بین اقدام به خودکشی دختران مجرد، با پایگاه اقتصادی-اجتماعی والدین، تبعیض جنسیتی، ازهم‌گسیختگی خانوادگی، سختگیری والدین، اعتقادات مذهبی، میزان مردسالاری، میزان ناکامی، و میزان همبستگی اجتماعی، رابطه معناداری وجود دارد.

۷. پیری در پژوهشی با عنوان «مطالعه پدیدارشناختی خودکشی؛ مورد مطالعه خودکشی‌های ناموفق مردان شهرستان آبدانان» (۱۳۹۱) دریافته است که تجربه زیسته افراد

اقدام‌کننده به خودکشی، نشان‌دهنده درک خودکشی به‌عنوان امری تسهیل‌گر، سنت‌گریزانه و واقعیت‌گریزانه است.

۲. چارچوب نظری: برنامه قوی در جامعه‌شناسی فرهنگی

چارچوب نظری پژوهش حاضر، رویکرد «برنامه قوی در جامعه‌شناسی فرهنگی» الگزندر و اسمیت^۱ است. این رهیافت، بر پایه «خودبسنده‌گی فرهنگ از قدرت و ساختار اجتماعی» (اسمیت و رایلی، ۱۳۹۴، ۳۵۵) استوار است. از نظر آن‌ها، در جامعه‌شناسی فرهنگ، «فرهنگ چیزی است که باید به‌وسیله چیز دیگری تبیین شود که از قلمرو خود «معنا» کاملاً مجزا است» (الگزندر، ۲۰۰۶، ۱۳-۱۲)، اما در جامعه‌شناسی فرهنگی، «معنا و فرهنگ خود، متغیری مستقل به‌شمار می‌آیند». این رهیافت «به بررسی ساختارهای درونی معنا می‌پردازد و تأکید می‌کند که معنا و ارزش با تمام فرایندهای دیگر، در هم تنیده‌اند» (الکساندر، ۱۳۸۷، ۴۶۰).

۳. روش پژوهش

نوع روش به‌کاررفته در این پژوهش، کیفی است و براساس جامعه‌شناسی فرهنگی الگزندر-که در آن، روش و نظریه در هم تنیده هستند- به کار بسته شده است (نبوی، ۱۳۹۲، ۴۰). در این رهیافت برای دستیابی به معنایی که یک پدیده یا رویداد در یک فرهنگ دارد و کنشگران براساس همین معنا دست به کنش می‌زنند- باید چند گام اساسی برداشته شود. نخست، «تعهد به یک نظریه جامعه‌شناختی-فرهنگی، که خودبسنده‌گی فرهنگی را به‌رسمیت بشناسد». دوم، «تعهد به بازسازی هرمنوتیکی متن‌های اجتماعی، به‌گونه‌ای قوی و متقاعدکننده، آن‌هم از طریق توصیف پرمایه رمزگان، نمادها، و روایت‌هایی است که شبکه‌ها و تارهای بافته‌شده معنای اجتماعی را به‌وجود می‌آورند» (نبوی، ۱۳۹۰، ۲۷) و سوم، قرار دادن «لنگر علیت، مستقیماً روی کنشگران و عاملیت‌ها» است (نبوی، ۱۳۹۱، ۸۹-۸۸). از میان سه گام بالا، بازسازی تأویلی متن اجتماعی، اهمیت بیشتری دارد:

الف) توصیف پرمایه، درواقع تکنیکی هرمنوتیکی است که گیرتز^۲ برای فهم فرهنگ و

1. J.c. Alexander & Smith

2. Geertz

دستیابی به معنا مطرح کرده است. در اینجا «معنا از طریق ارجاع آن به زمینه فرهنگی گسترده‌تر، قابل فهم است» (دلانتی و استریدوم، ۲۰۰۳، ۹۶، به نقل از: نبوی، ۱۳۹۰، ۳۰). توصیف پرمایه، زمانی شکل می‌گیرد که پژوهشگر تلاش می‌کند «معنای داده‌های تجربی را آشکار کند». ابتدا لازم است توصیف مجمل انجام شود و سپس، پژوهشگر به دنبال کشف معناهای آنچه مشاهده شده است، برود (شرت، ۱۳۸۷، ۱۵۸). گیرتز در جنگ خروس‌ها در میان قوم بالی، این فن را به بهترین شکل به کار بست (گیرتز، ۱۹۷۳، ۴۵۳-۴۱۲).

ب) نماد^۱، عبارت است از: «هر علامت، اشاره، کلمه، ترکیب، و عبارتی که بر معنا و مفهومی ورای آنچه ظاهر آن می‌نماید، دلالت می‌کند» (چدویک، ۱۳۷۵، ۹). نماد، یک معنای آشکار دارد و یک معنای پنهان؛ که در آن، معنای آشکار از معنای پنهان سرچشمه می‌گیرد (آزاد ارمکی و نبوی، ۱۳۹۲، ۱۳).

ج) رمزگان^۲: گفته می‌شود که «معنای نشانه به رمزی که در آن قرار گرفته است، بستگی دارد» و «رمزگان، چارچوبی را به وجود می‌آورد که در آن نشانه‌ها معنا می‌یابند» (چندلر، ۱۳۸۷، ۲۲۱). سیلورمن می‌گوید: «هر رمزگان فرهنگی‌ای یک نظام مفهومی است که براساس تقابل‌ها و تعادل‌های کلیدی شکل گرفته است» (چندلر، ۱۳۸۷، ۱۶۲).

د) روایت^۳: «زندگی ما انسان‌ها با انواع روایت‌ها درهم تنیده است» (بروکز، ۱۹۸۴، ۳، به نقل از: آسابرگر، ۱۳۸۰، ۱۵). روایت، شیوه‌ای است که به وسیله آن «انسان‌ها تجربه‌های خود را درون رشته رخدادهایی که از نظر زمانی پرمعنا هستند، سامان می‌دهند. روایت هم یک شیوه استدلال و هم یک روش بازنمایی است» (همان، ۲۴). انسان‌ها دارای تفکری روایی هستند، یعنی براساس زمان و وقایع، رویدادهای پیش آمده را درون یک پیرنگ^۴ می‌ریزند.

با توصیف پرمایه نماد، رمزگان، و روایت (های) خودکشی در فرهنگ مردم ایلام، می‌توانیم به «معنای خودکشی»، که همان علت فرهنگی برانگیزاننده کنش خودکشی است، دست یابیم. جامعه مورد مطالعه، مردم استان ایلام و نمونه مورد مطالعه - براساس مرحله سوم فوق -

1. symbol
2. code
3. narrative
4. Plot

تمام افرادی هستند که در بازه زمانی مهر تا دی ۱۳۹۳، تجربه اقدام به خودکشی (ناموفق) داشته‌اند، یا بستگان افرادی که خودکشی موفق (منجر به فوت) داشته‌اند.

در این پژوهش به اقتضای موضوع و شرایط، از نمونه‌گیری هدفمند، بهره گرفته‌ایم. نمونه مورد نظر به دو دسته تقسیم شده‌اند که یک دسته از آن‌ها تعداد ۱۰ نفر (۷ نفر زن و ۳ نفر مرد) از افراد در دسترسی هستند که خودکشی ناموفق داشته‌اند و دسته دوم را اعضای خانواده‌های ۱۰ نفر از کسانی تشکیل می‌دهند که خودکشی موفق داشته‌اند (۵ نفر مرد و ۵ نفر زن)، که این موارد با روش گلوله‌برفی انتخاب شده‌اند و با همه آن‌ها، مصاحبه شده است.

تکنیک‌های جمع‌آوری اطلاعات، علاوه بر تجربه زیسته (با توجه به بومی بودن یکی از دو پژوهشگر)، مشاهده و مصاحبه از نوع نیمه‌ساختاریافته با افرادی که خودکشی کرده‌اند (اعم از آن‌هایی که منجر به فوت شده‌اند، یا آن‌هایی که فوت نکرده‌اند) و همچنین، برخی از اطرافیان‌شان بوده است. اطلاعات تکمیلی از طریق مصاحبه با کارکنان بیمارستان، استادان دانشگاه، پژوهشگران، و افراد آگاه، مراجعه به مقاله‌ها و نشریات، و گزارش‌ها و خبرهای خبرگزاری‌ها و مطبوعات، سایت‌ها و وبلاگ‌ها، و نیز ضرب‌المثل‌ها، اشعار، کنایه‌ها و... جمع‌آوری شده‌اند.

۴. تحلیل یافته‌ها

ایلام، جزء استان‌های محروم کشور است و به لحاظ جغرافیایی در یک بن‌بست قرار دارد. مردم آن، شیعه‌مذهب و از دو قوم بزرگ کرد و لر و ایلات گوناگون تشکیل شده‌اند. بزرگ‌ترین ایلات آن، طایفه‌های شوهان، ملک‌شاهی، میش خاص، ده‌بالایی، عالی‌بیگی، خزل، کلهر، ایوانی، و کاپورده هستند. گویش مردم این استان آمیزه‌ای از دو زبان کردی و لری است. در جنوب استان (موسیان) مردم به عربی نیز تکلم می‌کنند. فرهنگ و تعصبات عربی-عراقی نیز به دلیل هم‌مرز بودن با عراق و بده‌بستان‌های فرهنگی و اقتصادی با آن، در این مناطق وجود دارد؛ «به طوری که نماد فرهنگ عربی، یعنی چادر عربی را می‌توان بر سر زنان شهر دید؛ زنانی که... با گویش کردی-لری سخن می‌گویند» (پژوه، ۲۰۰۸). ایلام، بیشترین مرز را با عراق دارد و در جنگ نیز خسارت‌های زیادی دیده است. مردم با مهاجمان، مقابله کردند و بسیاری از آن‌ها، به کوه‌ها و زندگی در شرایط سخت، روی آوردند.

رشد سرطانی خودکشی در ایلام پس از پایان جنگ آغاز شد و در طول چند دهه گذشته نه تنها تداوم، بلکه به شدت گسترش یافت. در شیوع، توزیع، و کیفیت خودکشی تغییراتی نیز روی داده است. در مراحل اولیه، افرادی که یکی از انواع محرومیت - اقتصادی، اجتماعی، روانی، و اخلاقی - را تجربه کرده‌اند (زنان، روستاییان، کم‌سوادان، جوانان، مجردان، کم‌درآمدها، کسانی که بیشتر در معرض خشونت کلامی و فیزیکی همسر بوده‌اند) بیشتر به خودکشی اقدام می‌کرده‌اند. خودکشی عمدتاً موفق و پنهانی و کمتر در معرض دید عموم بوده است، اما بعدها شامل افراد کمتر محروم شد و بیشتر جنبه نمایشی و کسب منزلت پیدا کرد. احتمالاً مقایسه اجتماعی و احساس محرومیت نسبی و تغییر و تشدید آن در هر دو مرحله، نقش مؤثری داشته است؛ احساسی که به جای شورش و اعتراض سیاسی (مطابق با نظریه گر)، یا به جای جنبش‌های فرقه‌ای و هزاره‌ای (نبوی، ۱۳۸۱، ۶۹-۶۵)، به نابودی خود، به مثابه نوعی عقب‌نشینی یا انزوا (براساس نظریه مرتن)، همراه با اعتراض به وضع موجود، انجامیده است.

۴-۱. خودکشی به مثابه نماد اعتراض به وضع موجود

فرهنگ سنتی ایلیاتی و طایفه‌ای، یکی از ریشه‌های ترین ساختارهای فرهنگی در این استان است که به نوعی، فراهم‌کننده زمینه کنش خودکشی است. بیشتر در میان ایلات «مردان به‌خاطر توانایی در امر کشاورزی و دامداری، و حفظ و دفاع از حریم خانواده، در موقعیت مسلط قرار داشتند و زن به‌خاطر موقعیت فروتر، تنزل داده می‌شد و جزئی از مایملک مرد تلقی می‌گردید» (موسی‌نژاد، ۱۳۸۹، ۲۵۱). این امر در گذشته، مسئله تلقی نمی‌شد، ولی با تغییر شرایط، موجب تضاد شده و مقایسه اجتماعی و احساس تبعیض را در بین زنان و دختران، بالا برده است؛ برای نمونه، یکی از خودکشی‌کننده‌ها، زهره (۱۷ساله و مجرد)، بیان کرد:

ما توی روستا زندگی می‌کنیم، من چن سال از مدرسه عقب افتاده بودم و الان می‌خوام برم مدرسه راهنمایی، ولی پدرم نمی‌داشت و می‌گفت تو دیگه چاق و گنده هستی و معلمات مردن و من نمیدارم از روستا بری شهر... پدرم مرد شکاک و بدبینیه و همش بهم گیر می‌ده و دعوا می‌کنه... هیچ توجه و عاطفه‌ای به ما نداره... منم بعد از دعوی سختی که باهاش کردم، خودمو آتیش زدم.

مریم (۱۷ساله و مجرد) نیز مشابه با زهره، گفت:

پدرم مرد بدبین و متعصبیه، مدام روی کارهای من نظارت داره و به لباس پوشیدن و آرایشمم

کار داره، چن روز پیش، صورتمو اصلاح کردم (همه دوستام این کارو کردن منم فک کردم عقب افتادم بین اونا) خیلی باهام دعوا کرد، منم فرداش صبح زود کلی قرص خوردم.

در این موارد، مردسالاری و ارزش‌ها و هنجارهای مردانه نسل پدر^۱ در مقابل ارزش‌ها و هنجارهای نسل دختر - که تحت تأثیر گروه همسالان و دیگر عوامل پدید می‌آید - قرار می‌گیرد و در نهایت، این تضاد ارزشی، موجب برخورد شدید شده است. در واقع، دختران برای اعتراض به این شرایط، دست به انتحار زده‌اند.

خودکشی، ابزار فرهنگی مؤثری برای وادار کردن والدین به عقب‌نشینی است. معنای خودکشی، معنای سنگینی است؛ باعث آبروریزی برای خانواده و به‌ویژه پدر می‌شود. دختران برای اینکه تحت فشار گروه همسالان قرار نگیرند، یا از آن‌ها طرد نشوند و به‌لحاظ منزلت اجتماعی در میان دوستان خود، در وضعیت بهتر (بالاتری) باشند تا پذیرفته شوند، هنجارها و آداب و قواعد درون‌گروهی خودشان را جدی‌تر و شدیدتر رعایت می‌کنند؛ بنابراین، تعارض و تضاد فرهنگ مردانه نسل گذشته با هنجارها و ارزش‌های نسل جدید، به استفاده از خودکشی به‌عنوان یکی از «شیوه‌های پذیرفتنی رسیدن به هدف‌ها» (مرتن، ۱۳۷۸، ۴۳۲)، دامن می‌زند؛ در واقع، نسل جدید نمی‌تواند نسل گذشته و جهان ارزشی و تفسیری آن‌ها را بپذیرد.

دختر دبیرستانی دیگری (نیلوفر، ۱۶ ساله و متأهل) در همین راستا اظهار داشت:

دو ماه پیش با پسرخاله‌ام که ۱۴ سال از من بزرگ‌تره عقد کردم، ولی این ازدواج زورکی بود، من اصلاً ازش خوشم نمی‌ومد، ولی خانوادم اجبارم کردن، چون می‌گفتن زشته به فامیل نزدیک جواب رد بدیم و آبرومون میره، بعد یه مدت، پسر بد شد، همش اذیتم می‌کرد و فحش می‌داد، خانواده هم همش طرف اونو می‌گرفتن و می‌گفتن دروغ می‌گی و حقیقه اصلاً، می‌خواستیم بترسونمشون.... می‌خواستیم بگم منم آدمم.

۱. در پژوهش دیگری، دختر هجده‌ساله‌ای از ایلام در تأیید همین مضمون نکته‌ای را بیان کرده است: «در اغلب خانواده‌های ایلامی، پدر دستور می‌دهد و ما تقسمان بند می‌آید. هیچ اختیاری از خود نداریم. هیچ وقت پدرم به من نگفت عزیزم! مخصوصاً از وقتی که اقدام به خودکشی کردم» (ریاضی و نجفیان‌پور، ۱۳۹۴، ۱۵۸). یا زن دیگری اظهار داشته است: «ما زنان از همان زمانی که بچه بودیم، اجازه نداشتیم با پسرالدی یا پسرعمه و یا با پسرخاله گفت‌وگو داشته باشیم. حالا هم که شوهر کردیم، انگار اسیر آوردن. اجازه نمیدن لباس رنگ روشن بپوشیم. میگن مردها نگاهتان می‌کنن. زندگی خیلی خسته‌کننده شده» (همان، ۱۶۰). مورد دیگری که زن ۲۹ ساله است، به همین ویژگی مردسالاری در جامعه و فرهنگ ایلام اشاره کرده است: «بچه بودم؛ خانوادهم رابطه سردی با هم داشتن. در کنارش به من به‌عنوان دختر، بی‌اعتنا، انگار اضافی بودم، ولی به برادرم اهمیت می‌دادند. تا جایی که برادرم بی‌خودی سرم داد می‌زد. حالا هم شوهرم انگار مرا فقط برای تو رختخواب می‌خواد. حالا هم که خودکشی ناموفق داشتم، رابطه زناشویی‌اش هم با من خیلی ضعیف شده؛ به شدت احساس تنهایی می‌کنم» (همان، ۱۶۱).

همان‌گونه که توضیح نیلوفر نشان می‌دهد، حق را به مردان دادن، از ویژگی‌های جوامع عشایری و مردسالار است. در این مورد و موارد دیگر^۱، فرد در تنگنایی قرار می‌گیرد که تنها راه اثبات و اعتراض به مشکلش را خودکشی می‌داند؛ «خودکشی به این معناست که یک شخص می‌تواند از خودکشی در جهت نشان دادن اینکه دیگران در رابطه با شرایط موجود مقصرند، استفاده کند» (تایلر، ۱۳۷۶، ۵۷-۵۶). از دیدگاه فمینیسم لیبرال نیز خودکشی و خودسوزی، «اعتراض وحشتناک و هراس‌آور زنان به دنیای پر از نابرابری و ظلم مردانه است» (استاک و همکاران، ۱۹۹۴، به نقل از: ریاضی و نجفیان‌پور، ۱۳۹۴، ۱۴۷).

نمونه دیگر، ملیحه (۳۵ساله و متأهل) است که ۵ سال پیش خودسوزی کرده و علت را اعتیاد همسر و شک و گمان بد و تهمت‌های ناروای او بیان می‌کند:

شوهرم شک بیش از حد بهم داشت، روز عاشورا بود که با مادرشوهرم رفته بودیم امام‌زاده. وقتی برگشتیم، پیش چشم خواهرش و هم‌عروسم منو کشید داخل و نصف موهامو قیچی کرد (لا بریدن)... خیلی تحقیر شدم... فردا صبحش برا اینکه بترسونمش رو خودم نفت ریختم... هدفم مرگ نبود... آتیش بالا گرفت و....

آنچه را که زنان به‌عنوان شک و گمان بد تفسیر می‌کنند، ممکن است تحت تأثیر چیز دیگری تشدید شود؛ مردان در بسیاری مواقع در کشاکش‌های سخت برای امرار معاش، زیان‌دیده، ناکام، و سرخورده می‌مانند و نمی‌توانند در جامعه رقابتی خشن مردسالار از ضایع شدن حق خود جلوگیری کنند. آن‌ها در چنین شرایطی، آمادگی بیشتری دارند که برای جبران ناکامی‌ها و خالی کردن خشم و نفرت انباشته خود به فرد ضعیف‌تری که همان همسر یا فرزندان دختر وی باشند، پرخاشگری کنند. همچنین، در فرهنگ مردسالارانه که در مورد زن حساسیت زیادی وجود دارد و خواهان این است که زنان دقیقاً مطابق با خواسته‌های پدران و برادران و شوهران، یعنی مطابق با معیارهای مردان رفتار کنند، اگر زنی بخواهد براساس معیارهای زنانه رفتار کند، در مورد او دید منفی شکل می‌گیرد؛ بنابراین، زنان، معیارهای اخلاقی مردانه را چه بپذیرند و چه نپذیرند، نگاه منفی در باره آن‌ها تداوم می‌یابد. «نگاه بدبینانه به زنان، باعث می‌شود که مردان آنان را موجوداتی

۱. مثلاً زن ۲۱ساله دیگری که گفت: «ما زندگی عشیره‌ای داریم. زحمت من خیلی زیاده. جور خانواده شوهر را هم باید بکشم، ولی چه فایده، نه تنها قدر نمی‌دانند، بلکه انگار که خدمتکار آوردن. همسر هم در برابر خانواده‌اش عکس‌العملی نشان نمی‌ده. خودکشی کردم شاید دلشان به رحم بیاد. نیامد هیچی، تازه بدتر هم شده» (ریاضی و نجفیان‌پور، ۱۳۹۴، ۱۵۹).

ناتوان، نصف مردان، و تابع قدرت مرد معنا کنند. عرف جامعه، دست مردان را در برخورد با زنان باز گذاشته است» (فلاحی، ۱۳۸۹، ۱۸۲).

بنابراین، یکی دیگر از ویژگی‌های نظام ایلی حاکم که فضای کوچک و بسته شهرها نیز به آن دامن می‌زند، «وجود پدیده‌ای به نام شایعه و فرهنگ تهمت و افترا» (فلاحی، ۱۳۸۹، ۱۸۲) است که گاهی زنان و دخترانی را که در معرض این تهمت‌ها قرار می‌گیرند، وادار می‌کند که از ترس آبرو و لکه‌دار شدن حیثیت خانواده و طایفه، دست به خودکشی بزنند. در واقع، فرد از ترس کشته شدن، خودکشی می‌کند! در اینجا هم نوعی اعتراض به وضع موجود مشاهده می‌شود؛ به‌عنوان نمونه، خواهر زنی جوان (میترا، ۲۲ ساله) که خودکشی کرده، بیان می‌کند:

خواهرم یه مزاحم تلفنی داشت که خیلی آزار و اذیت می‌کرد که منجر به دعوا و آبروریزی شد؛ شوهرش که جنوب کار می‌کرد، وقتی می‌فهمه می‌گه وقتی برگشتم، هم تو رو می‌کشم هم خودمو، آبرومونو بردی... خواهرمم یا می‌ترسه یا هرچی، با اسلحه خودشو می‌کشه.

در فرهنگ حاکم، «کلماتی چون ناموس، شرف، غیرت و آبرو، دارای ارزش خاصی هستند؛ تاجایی که مردان عضو یک خانواده و طایفه در راستای اعمال محدودیت بر زنان، هرچه دلشان می‌خواهد انجام می‌دهند» (فلاحی، ۱۳۸۹، ۱۸۱). محسنی تبریزی (۱۳۷۲) نیز تهمت ناموسی را به‌عنوان مهم‌ترین انگیزه اقدام به خودکشی در میان افراد بیان کرده است. می‌توان تحلیل کرد که فرهنگ یا ایدئولوژی مردسالار گذشته، اکنون نیز به‌دنبال تداوم و بازتولید خود است؛ نسل‌های گذشته در درون چنین فرهنگی زیسته‌اند و عادت‌واره‌های آن‌ها با همین ارزش‌ها، هنجارها، و معانی شکل گرفته است، اما در حال حاضر که نسل‌های جدید به‌کمک رسانه‌ها، تحصیلات، و سایر عوامل، در معرض فرهنگ متفاوتی قرار گرفته‌اند، قادر به پذیرش فرهنگ نسل‌های جدید نیستند.

نباید از عوامل فرهنگی و اجتماعی زمینه‌ساز این مسئله غافل ماند. ما می‌توانیم در راستای توصیفی کامل‌تر به این شرایط پردازیم و نقش مهم آن را تحلیل کنیم. مهاجرت و شهرنشینی ناقص و وضعیت نابهنجار این استان، از جمله این عوامل فرهنگی و اجتماعی هستند. جامعه‌شناسان تحلیل می‌کنند که «ایلام به‌صورت یک روستا-شهر درآمده است» (کمربگی، ۱۳۹۱) که دوگانگی ارزش‌های شهری و روستایی و قبیل‌ای، تضادها و تناقض‌ها را دوبرابر

کرده است. پس از جنگ تحمیلی، سیل انبوه جمعیت به سوی شهر، هجوم آوردند؛ درحالی که این جمعیت، اصلاً برای زندگی در شهر آماده نبودند. براساس نظر یکی از جامعه‌شناسان و پژوهشگران بومی (کمربیگی):

ایلام به روستا شهر تبدیل گشته، از یک سو امکانات و فضا، شهری است و از سوی دیگر، هنجارها و ارزش‌های ساکنان، روستایی است، همین عامل پای در شهر و سر در روستا، سبب پدید آمدن گونه‌ای از شهرنشینی در ایلام شده که به نوعی حاشیه‌نشین فرهنگی محسوب می‌شود؛ این دوگانگی، سبب شهرنشینی ناقص شده است (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۱/۸/۱۴).

این عوامل همراه با کمبودها و محرومیت‌های فراوانی که این منطقه با آن دست‌وپنجه نرم می‌کند، موجب ایجاد فاصله زیاد بین خواسته‌ها و شرایط موجود می‌شود و به ناکامی و سرخوردگی بیشتر جوانان می‌انجامد؛ برای مثال، احمد ۲۵ ساله (دانشجو و مجرد) که چندین بار اقدام به خودکشی کرده است، در این باره می‌گوید:

همیشه فکر خودکشی با من است؛ هیچ روشنایی در زندگی و آینده خودم و شهرم نمی‌بینم؛ پوچ است و خالی از امید... از آینده هراس دارم، وقتی می‌بینم آرزوهای من و دوستانم در این محیط و اجتماع به‌منصه ظهور نمی‌رسد.

در این اظهار نظر نیز نشانه‌های اعتراض به وضعیت و شرایط نابسامان کنونی دیده می‌شود. از لابه‌لای مصاحبه‌ها، پژوهش‌های گذشته در این زمینه، مطالب جراید محلی و گفت‌وگو با افراد آگاه، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که افراد با خودکشی درصدد دستیابی به اهدافی هستند و بیشتر از آنکه میل آشکاری به مرگ داشته باشند، بیشتر از سیمای زندگی فرار می‌کنند. مفاهیم و تعبیرهایی مانند جلب توجه، ترساندن، ابراز و اثبات وجود، انتقام، شکایت و گله‌مندی به‌عنوان دلایل این اقدام به زبان آورده می‌شوند که بیش از هر چیز، بازنمایی‌کننده و نماد اعتراض به وضع موجود هستند. یک روزنامه‌نگار محلی نیز تصریح می‌کند که خودکشی از طریق خودسوزی، «در خود یک نوع اعتراض نهفته دارد و درحقیقت، برخلاف روش‌های دیگر، خودسوزی، یک فریاد بلند در اعتراض به وضع موجود است» (پژوه، ۲۰۰۸/۲/۲۹). درواقع، اعتراض به وضع موجود، چیزی نیست جز تقاضا برای دیده شدن، مورد توجه و تأیید قرار گرفتن، و تقاضا برای به‌رسمیت شناخته شدن.

۴-۲. خودکشی به عنوان گناه ارزش آفرین

در ایلام - برمبنای یک بستر فرهنگی-مذهبی - خودکشی به مثابه یک گناه، رمزدهی شده است، اما در چند سال اخیر با توجه به روند روبه رشد خودکشی ها، به نظر می رسد که این رمزدهی، وزن بالایی خود را از دست داده است و گویی به امری تقریباً عادی تبدیل شده است. در دین اسلام و در قرآن و روایات، خودکشی به عنوان امر شر، باطل، و گناه، رمزدهی شده است. خداوند می فرماید:

و خودکشی نکنید! خداوند نسبت به شما مهربان است و هرکس این عمل را از روی تجاوز و ستم انجام دهد، به زودی او را در آتش وارد خواهیم کرد و این کار برای خدا آسان است (آیه ۲۹ و ۳۰، سوره نساء).

در گذشته به دلیل استحکام ارزش های مذهبی، خودکشی، نامطلوب و منفی دانسته می شد، اما چنان که موسی نژاد اشاره کرده است، در این رمزدهی تغییری روی داده است:

در گذشته، خودکشی به عنوان عملی ضد مذهبی قلمداد می شد و بسیار در بین مردم کراهت داشت؛ به طوری که در مراسم ختم آن فرد شرکت نمی کردند، اما الان خودکشی به یک پدیده عادی تبدیل شده و حساسیت ها به آن، فروکش کرده است. نسل جوان نیز اعمال مذهبی شان (اگر نگوییم تضعیف شده) تغییر شکل یافته است و منافاتی بین خودکشی و مذهب نمی بینند.

امروزه شیوع روزافزون و گسترده خودکشی در جامعه ایلام، خودبه خود به افزایش خودکشی انجامیده و موجب عادی شدن و کاهش قبح اجتماعی این عمل در نزد افراد شده است. در بین مصاحبه شوندگانی که خودکشی شان ناموفق بوده است، به جز دو نفر که پیش از خودکشی، نگاهی منفی به آن داشته اند، بقیه افراد، خودنابودی را بهترین راه برای نجات و رهایی دانسته اند، که به ذکر دو نمونه از آن ها بسنده می کنیم؛ نرگس (۱۷ساله) که چندین بار دست به خودکشی زده است، معتقد است:

خودکشی، تنها راه نجات من از این زندگی وحشتناکه، خوش به حال اونایی که خودکشی کردن... مرگ برام بهترین چیزه.

احمد (۲۵ساله و دانشجو) نیز گفته است:

به عقیده من، اونایی که خودکشی می کنن، آدمای قوی و قهرمانی هستن که جرئت داشتن

و تونستن از جون خودشون بگذرن، اونا اصلاً ضعیف النفس و ناتوان نیستند.... بعضی مواقع، خودکشی بهترین راه حله و منطقی می‌تونه باشه....

در این اظهارات، خودکشی نه به‌عنوان امری نکوهیده بلکه به‌عنوان اقدامی ارزشمند و قابل تقدیر (شجاعانه، عاقلانه، و راه‌حلی منطقی) رمزدهی شده است. در این گفت‌وگوها، نفرت‌انگیز دانستن زندگی، مثبت و خوب تلقی کردن عمل خود و دیگران (در اقدام به خودکشی)، رهایی از زندگی نکبت‌بار کنونی و نجات از آن، قوی و قهرمان تلقی کردن افراد خودکش و راه نجات دانستن خودکشی، بازتاب و نشانگر تلقی‌ها و تفسیرهای مثبتی است که در جامعه شکل گرفته و شایع شده است.

در مصاحبه‌هایی که با خانواده خودکش‌ها (کسانی که فوت شده‌اند) انجام شد، مشخص شد که ۵ نفر از آن‌ها، پیش از خودکشی، دیدگاهی مثبت و ۵ نفر دیگر، دیدگاهی منفی در مورد خودکشی داشته‌اند. خواهر مرد جوانی (شهاب، ۳۵ساله و متأهل) که خودسوزی نمایشی‌اش برای ترساندن پدر، منجر به فوت شده بود، گفت:

«برادرم خیلی از مرگ می‌ترسید... اصلاً خودکشی و کسای که این کارو می‌کنن رو مسخره می‌کرد و بدش می‌ومد از کسای که بلا سر خودشون میارن و می‌گفت چرا آدم باید به خاطر مشکلات سطحی، خودشو از بین بیره».

مادر دختری به‌نام سحر (۲۸ساله، دانشجوی کارشناسی ارشد و متأهل) که با تعداد زیادی قرص به زندگی خود پایان داده بود نیز می‌گوید:

«جونش براش خیلی عزیز بود و تحمل درد و سختی رو نداشت، دختر مذهبی و مقیدی بود... مخالف خودکشی بود و می‌گفت، هرکی این کارو بکنه، جاش تو جهنمه».

اگر این توضیحات را مصداق شرح/گزارش^۱ مورد نظر گارفینکل ندانیم، باید بگوییم که این افراد، قبل از پیش آمدن مسائلی که آن‌ها را به‌سوی خودکشی سوق دهد، با توجه به دیدگاه‌ها و عقیده‌های مذهبی، فرهنگی، و انسانی‌شان، تلقی منفی‌ای از خودکشی داشته‌اند، یعنی همانند سایر اعضای جامعه پیرامون خود، خودکشی را شوم می‌دانسته‌اند، ولی خود در رویارویی با مشکلات، با دست زدن به این کار، درعمل، آن را بهترین راه‌حل دانسته‌اند.

به نظر می‌رسد که در حال حاضر، خودکشی به عملی قابل توجه تبدیل شده است، یعنی نوعی منزلت اجتماعی برای خودکشی‌ها به وجود می‌آورد. گویی برای به رسمیت شناخته شدن و مورد تأیید جمع و «دیگر تعمیم یافته» (مید، ۱۳۷۸، ۲۵۴) قرار گرفتن، باید بر اساس قاعده (رمزگان) پذیرفته شده اجتماع، یعنی خودنابودگری، عمل شود. همان گونه که در میان برخی از قبایل سرخ‌پوست آمریکای شمالی، انهدام و آتش زدن محصولات و اموال خود - پتلاچ - برای به رسمیت شناخته شدن و مورد تأیید جامعه قرار گرفتن، رواج یافته است.^۱

محمدی (دبیر و شاعر) در مورد خودکشی دسته جمعی و هماهنگ شده عده‌ای از جوانان ورزشکار در ایوان غرب گفت:

بعد از مرگشان، بنر آن‌ها را بر روی دیوارهای باشگاه ورزشی شان نصب کردند. چند نفر از جوانان، وقتی بنر این افراد را تماشا می‌کردند، می‌گفتند ما هم خودکشی کنیم تا بنر و عکس ما را هم بزنند. هر چند خوشبختانه بنرها برداشته شد، اما متأسفانه با این کار، آن افرادی که خودکشی کرده‌اند، به عنوان قهرمان و الگو شناخته می‌شوند.

یعنی فرد با خودکشی کردن، شناخته شده و به رسمیت شناخته می‌شود و منزلت اجتماعی بسیار بالاتری به او داده می‌شود، زیرا افراد جامعه، حس ترحم و دلسوزی به آن‌ها پیدا کرده و از این رو به آنان بیشتر توجه می‌کنند. فرد محروم از پذیرش و تا حدودی، دچار احساس طرد و کنارگذاشته شدن در جامعه، پذیرفته و عزیز و گرامی می‌شود؛ هر چند جسماً دیگر در جامعه زندگی نمی‌کند.^۲

سازوکار دیگری که تغییر رمزدهی به خودکشی را در فرهنگ مردم نشان می‌دهد، زبانزدها (ضرب‌المثل‌ها)، کنایه‌ها، و تکیه کلام‌ها است که شیوع زیادی دارد؛ برای مثال، تکیه کلام‌هایی مانند «له ده سه دان ناگه ره خووم ده م تا ریوه دان سیه بوگ»، یعنی از دستتان خودم را آتش می‌زنم تا روسیاه شوید. به عبارت دیگر، چون خودکشی امری قبیح و بسیار شوم است، فرد، آبروی خانواده را با اقدامش به خودسوزی یا خودکشی، تهدید می‌کند؛ یا مورد دیگر، «کاره گو بانه ده سه د نیاگ بچو ناگه ره خود به»، یعنی چون که کاری از دست ساخته نیست (مثلاً یا

۱. در میان عراقی‌هایی که همه تقدینگی را برای پذیرایی از زائران اربعین هزینه می‌کنند، به نظر می‌رسد همین قاعده (کد) حاکم است. در فرهنگ شهرت نیز از همین قاعده بهره گرفته می‌شود (کشمور، ۱۳۹۶).

۲. برخلاف انتظار و توقع خودکشی‌ها، گاهی در عمل، فرایند معکوسی روی می‌دهد؛ کسی که خودکشی می‌کند، از چشم مردم و خانواده می‌افتد.

مسیر نادرستی را در پیش گرفته‌ای که راه بازگشتی ندارد یا بی‌عرضه هستی) برو خودت را آتش بزن (برو بمیر). در پژوهش دیگری، سخن دختر نوزده‌ساله ایلامی نقل شده است: وقتی که بچه بودیم، مادرم همیشه وقتی با بابام دعوا می‌کرد، تهدید به خودکشی می‌کرد، می‌گفت خودمو می‌سوزانم، اینو از زبان خاله‌ها و عمه‌هام هم شنیده بودم (ریاضی و نجفیان پور، ۱۳۹۴، ۱۵۷).

هرچند همه این استعاره‌ها حاکی از باطل و شوم دانستن خودکشی هستند، اما تلویحاً نشان‌دهنده پذیرفتن آن هستند؛ عملی که هرچند خیلی بد تلقی می‌شود ولی با این حال افراد، با بیان این تکیه کلام‌ها و کنایه‌ها و تهدیدها، نه تنها آن را در اذهان یکدیگر زنده و نهادینه می‌سازند و با این عمل، قبح آن را تخفیف می‌دهند، بلکه تلویحاً در رمزگردانی آن مشارکت می‌ورزند و بر منزلت آفرینی آن عمل صحه می‌گذارند

۳-۴. خودکشی: تقدیر و رهایی

نوع رمزپردازی (خیر یا شر) در شکل‌دهی به روایت، تأثیر مستقیمی دارد. در اینجا با توجه به تغییر وزن‌دهی به خودکشی، روایت‌های خاصی در جامعه و فرهنگ شکل گرفته است. با توجه به تجربه زیسته یکی از دو پژوهشگر و تأمل در فرهنگ موجود، به‌طورکلی می‌توان دو نوع روایت از خودکشی را تشخیص داد:

الف) روایت تقدیرگرایانه: تقدیرگرایی از دو جنبه مورد توجه خواهد بود؛ نخست، تقدیرگرایی افرادی که دست به خودکشی می‌زنند و دوم، روایت‌های تقدیرگرایانه افراد تماشاگر (عامه مردم). تقدیرگرایی، به‌معنای «پذیرش بی‌چون‌وچرای وقایع و تسلیم در برابر آن، منبعث از اندیشه‌ای است که آنان را خارج از حیطه تسلط انسان می‌داند» (ساروخانی، ۱۳۷۰، ۲۶۳). اعتقاد به تقدیر و سرنوشت در بسیاری از جوامع به شکل‌ها و میزان‌های متفاوتی وجود دارد، ولی براساس گفته جامعه‌شناسان توسعه، در جوامع در حال توسعه، تقدیرگرایی، نمود بیشتری دارد. در جامعه و فرهنگ مورد مطالعه نیز با توجه به پیشینه عشائری و روستایی و توسعه اندک اقتصادی و فرهنگی و در نتیجه، محرومیت و فقدان آگاهی و سواد لازم در بین برخی اقشار جامعه، می‌توان وجود افکار تقدیرگرایانه را تأیید کرد. ملکشاهی نشان می‌دهد که میزان تقدیرگرایی در میان زنان شهر ایلام در سطح بالایی است. زنان شاغل نسبت به زنان خانه‌دار و زنان متمکن و مرفه در مقایسه با زنان کم‌بضاعت، کمتر تقدیرگرا بوده‌اند و میزان

تقدیرگرایی زنان مقید به انجام مناسک مذهبی، بیشتر بوده است. او می‌گوید، شاید یکی از دلایل خودسوزی زنان در شهر ایلام، تقدیرگرایی و تسلیم سرنوشت شدن و درنهایت، احساس بی‌قدرتی باشد (ملکشاهی، ۱۳۸۷، ۴۰). محسنی تبریزی نیز در پژوهش خود، شایع‌ترین نوع خودکشی در ایلام را ترکیبی از خودکشی آنومیک و فاتالیستیک دانسته و دیدگاه تقدیرگرایانه را تأیید کرده است (محسنی تبریزی، ۱۳۷۲). تقدیرگرایی در میان خودکش‌ها، نمود بارزتر و قوی‌تری دارد؛ زهره (۱۷ساله و مجرد) در بخشی از مصاحبه بیان کرد:

الان واقعاً از کارم پشیمونم... ولی دیگه چکار می‌شه کرد، رضای خدا بود... تقدیر من این بود.

ارجاع دادن تصمیم و عمل خود به خواست و رضای خداوند، نشان از باور به تقدیر و سرنوشتی دارد که فرد، خود را در آن عامل نمی‌داند. در مورد دیگری احمد (۲۵ساله) می‌گوید:

به نظر من، زندگی جبره و سرنوشت، از قبل تعیین شده... مثلاً تعیین شده که این افراد باید خودکشی کنن و ما نباید احساس بدی نسبت به اون‌ها داشته باشیم و بهشون ناسزا بگیم.

علاوه بر روایت‌های افراد خودکش، روایت‌های دیگری نیز در افکار عمومی وجود دارد که عامه مردم (افراد تماشاگر) در مورد خودکشی دیگران بیان می‌کنند؛ به گونه‌ای که هنگامی که فردی دست به خودکشی می‌زند، گفته می‌شود که «چاره نیوسه‌گ بیوه»: یعنی سرنوشت و پیشانی‌نوشتش این بوده است، یا اینکه اجزش رسیده بود؛ آن هم به دست خودش نبوده یا قسمتش این گونه بود... موسی‌نژاد نیز بیان می‌کند که: «خیلی از مواقع، به خصوص در بین عوام، در مورد افرادی که خودکشی می‌کنند، این نگاه وجود دارد که در سرنوشت و تقدیر وی خودکشی نوشته شده است و امری اجتناب‌ناپذیر است». این روایت تقدیرگرایانه از خودکشی، یک دیدگاه انفعالی است که شخص را نادیده گرفته و دست تقدیر را عامل کشیده شدن فرد به سوی نیستی می‌داند. در نتیجه اعتقاد به این نوع روایت تقدیرگرایانه، افراد در صدد تغییر موقعیت و شرایط خود بر نمی‌آیند.

ب) روایت رهایی‌بخشی: گاهی خودکشی در بین مردم، به عنوان یک راه حل رهایی‌بخش و نجات‌دهنده تلقی می‌شود که افراد از طریق آن به رنج‌های خود پایان می‌دهند. در این روایت،

ملاک رهایی، خارج شدن از وضعیت دشوار و بغرنج است که اگر در این جهان تحقق نیابد، با مرگ محقق می‌شود. ژان باچلر در مورد خودکشی گریزگرایانه می‌نویسد:

انسان با خودکشی کردن سعی می‌کند از روبه‌رو شدن با شرایط غیرقابل تحمل زندگی فرار کند؛ به عبارت دیگر، وی خودکشی را خروج از شرایط نامساعد و دشوار زندگی می‌داند (باقری و سلیمان‌نژاد، ۱۳۸۹، ۹۹).

همچنین، به دلیل بعد آموزشی روایت‌ها، مردم، ناخودآگاه عمل خودکشی را که در برخی موارد هر روز جلوی چشمانشان است، به عنوان یک راه حل برای رهایی از رنج‌ها فرامی‌گیرند و چه بسا که در مواقعی، به مرور آن پردازند.

در گفت‌وگوهای روزمره عامه مردم و نظراتی که پس از خودکشی یک فرد شنیده و همچنین، داستان‌هایی که از خودکشی‌ها نقل می‌شود، می‌توان به استعاره‌هایی مانند «خوش به حال فلانی خودشو کشت راحت شد... مرگ، بهتر از این زندگیه و...» اشاره کرد؛ همچنین، گاهی در رویارویی با مشکلات پیش‌پاافتاده زندگی به عبارت‌هایی مانند «خودمو می‌کشم، از شرتون راحت می‌شم، من فقط برای مردن خوبم، من چه کم از فلانی دارم که خودمو راحت نکم و نکشم» برمی‌خوریم؛ بنابراین، در هنگام بروز مشکلات به گزینه‌ای به نام خودکشی به عنوان نخستین و شاید رهایی‌بخش‌ترین گزینه برمی‌خوریم. نرگس (۱۷ساله) می‌گوید:

خودکشی رو تنها راه نجات خودم از این وضعیت می‌دونم و می‌خوام خودمو بکشم و راحت بشم از این وضع....

همسو با وی، نیلوفر (۱۶ساله) نیز گفته بود:

می‌خواستم دیگه زنده نباشم، خسته شده بودم از همه چی، اون لحظه هیچی برام مهم نبود، فقط می‌خواستم آزاد بشم.

احمد (۲۵ساله) نیز خودکشی را راهی برای پایان دادن به همه احساسات ناامیدکننده می‌دانست:

آینده رو پوچ و خالی از امید می‌دیدم و تصمیم گرفتم خودم رو رها کنم... گفتم می‌میرم و تمام... راحت می‌شم.

موسی نژاد نیز تصریح می‌کند:

«معمولاً کسانی که دست به خودکشی می‌زنند،... تنها راه آسان برای رهایی از آن

احساس را، نابود ساختن خویشتن می‌بینند» (دلنوشته، ۹۱/۷/۳).

محسنی تبریزی (۱۳۷۲) نیز در پژوهش خود بیان کرده است که تقریباً نیمی از افراد

(۴۶ درصد)، مهم‌ترین هدف خودکشی را رهایی خود مطرح کرده‌اند.

لازم به ذکر است که در میان افراد خودکشی‌کننده و اطرافیان آن‌ها، آنچه را که الگزندر

«سازهای پیش‌زمینه‌ای» می‌نامد (الگزندر، ۲۰۰۶، ۳۳) بسیار مشاهده می‌شود. در

مصاحبه‌های انجام‌شده، همه افراد بدون استثنا، داستان‌هایی از خودکشی اطرافیان و نزدیکان

خود بیان می‌کردند که بعضی از آن‌ها به گفته خودشان- بر آن‌ها و در شکل دادن به گرایششان

به خودکشی، تأثیر فراوانی داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

خودکشی مردان و زنان در استان ایلام در کنار دلایل دیگر، دارای یک علت فرهنگی قوی

است. خودکشی در این فرهنگ، معنای ویژه‌ای دارد و به این معنا است که تعداد زیادی از افراد

را برمی‌انگیزد تا به این کنش اقدام کنند.

شیوع این رویداد، به شدت بر بسیاری از افراد تأثیر گذاشته است. فرایند برساخته شدن این

ترومای فرهنگی در طول حدود سه دهه گذشته روی داده است و در دهه‌های آینده نیز تداوم

خواهد یافت.

بر اثر این برساخت، خودکشی معنای جدیدی یافته است. این کنش، بازنمایی‌کننده

نارضایتی و اعتراض شدید به وضعیت موجود است. خودکشی به‌عنوان اقدامی رمزدهی

می‌شود که به پیروی از ساختار اخلاقی دینی و سنتی، بسیار شوم است، اما کسی که به این کار

اقدام می‌کند، مورد توجه قرار می‌گیرد. کسی که تصمیم می‌گیرد خود را نابود کند، حتماً دارای

یک مسئله و مشکل جدی است؛ از این رو، لازم است که خانواده و جمع و جامعه به وی توجه

ویژه‌ای داشته باشند. گویی خودکشی به یک شرّ تقدس یافته تبدیل شده است؛ با اینکه بسیار

نکوهیده است، اقدام‌کنندگان، ترحم‌انگیز و از این رو مورد توجه و قابل احترام می‌شوند. خانواده

و اطرافیان، نوع و شیوه رفتار با خودکش‌ها را تغییر می‌دهند.

به نظر می‌رسد در افکار عمومی، دو نوع روایت چیرگی دارد. در روایت تقدیرگرایانه، چه قربانیانِ خودکشی و چه جامعه هردو مشابه با هم خودنابودگری فرد را ناشی از سرنوشت و تقدیر و پیشانی‌نوشت او می‌دانند. منسوب کردن یک رویداد شوم به قدرتی فراتر از فرد، کارکردهای روانی مثبتی دارد؛ دیگران یا فرد، خود را از زیر بار فشارِ خردکننده تنش‌ها و اضطراب‌های ناشی از تخطی و اشتباه مهلک، رها می‌کنند و مسئولیت آن را به عهده نیروهای فرابشری می‌گذارند و به این ترتیب، خود را نه مقصر، که قربانی بدون تقصیر قلمداد می‌کنند؛ بنابراین، خود را شایسته توجه و ترحم و محبت تعریف می‌کنند. کسی که سرنوشت و پیشانی‌نوشتش خودکشی بوده است، مظلومی بی‌گناه و بدون تقصیر است که مهم‌ترین و عزیزترین دارایی و سرمایه زندگی یعنی جان - خود را ناعادلانه از دست می‌دهد. در این روایت، قهرمانِ مظلوم، همان قربانی است. جامعه و نمایندگان آن به‌ویژه اعضای قدرتمند خانواده - که بی‌عدالتی و تبعیض و گاهی ظلم را اعمال می‌کنند، شخصیت‌های شریر داستان هستند. در روایت تقدیرگرایانه، قربانی، تسلیم سرنوشت خود می‌شود و به این ترتیب، توجه، احترام، و محبت اطرافیان و جامعه را به خود برمی‌انگیزد.

در روایت‌هایی بخش نیز تفسیر مشابهی شکل گرفته است. قربانی‌های خودکشی بیان می‌کنند که راحت و آزاد و رها شده‌اند یا اینکه برای راحت شدن از این زندگی نکبت‌بار، دست به خودکشی زده‌اند. در این روایت، بیش از نوع نخست، جامعه پیرامون به‌عنوان شریر، مقصر مستقیم تلقی می‌شود. جامعه پیرامون که آکنده از تبعیض و بی‌عدالتی و ظلم است، دیگر قابل اصلاح و حتی قابل تحمل نیست؛ بنابراین، بهتر است فرد، خود را از دست این موجود شریر رها و آسوده کند.

کنش خودکشی، چه به لحاظ نماد که بازنمایی‌کننده پیام اعتراض شدید به وضعیت موجود است، چه از نظر رمزگان که گویی قاعده یا قانونی در جامعه شکل گرفته است که خودکشی‌ها مورد توجه قرار می‌گیرند، و چه از حیث روایت‌های مسلط که یا خودکشی‌ها را مطابق با ساختار روایی تقدیرگرایانه یا براساس ساختار روایی‌هایی بخش می‌فهمند و تفسیر می‌کنند و در هردو صورت، قربانی، به ناحق و مظلومانه، مقهور قهر و خشونت و تبعیض جامعه واقع می‌شود و از این رو حس ترحم و توجه را برمی‌انگیزد، حاکی از معنای ویژه‌ای در این فرهنگ است. به‌طور خلاصه، اگر این کنش خودکشی، همچون «متن» نگریسته شود و با رویکرد

متنی - هرمنوتیک ساختاری - بررسی شود، معنای نهفته در این متن اجتماعی، گویای انگیزه و میل شدید برای به رسمیت شناخته شدن و تأیید شدن است^۱.

جامعه‌پذیری، نیاز شدید برای به رسمیت شناخته شدن و مورد تأیید قرار گرفتن را برمی‌انگیزد. فرهنگ قومی-قبیله‌ای با پیشینه‌ی عشایری از پیش موجود، به جای تأیید و تکریم، بر تحقیر و احترام‌زدایی متمرکز است. در فرهنگ قبیله‌ای و عشایری، یکی از راهبردهای رایج گفتمانی، نادیده و ناچیز انگاشتن دیگران و دستاوردهای آن‌ها است. برای اینکه، فرد بتواند توانایی‌های محدود خود را پراهمیت جلوه دهد و از این طریق، حق و مشروعیت بیشتری برای دستیابی و تصاحب منابع کمیاب به دست آورد.

یافته‌های این پژوهش با یافته‌های برخی از پژوهش‌های دیگر هم‌راستا است. نتایج پژوهش محسنی تبریزی، حاجی، و پیری، تأییدگر یافته‌ها و نتایج این پژوهش هستند؛ محسنی تبریزی به این نتیجه رسیده است که ترکیبی از خودکشی آنومیک و فاتالیستیک، شایع‌ترین نوع خودکشی در این استان است. این نتیجه با دیدگاه تسلط روایت تقدیرگرایانه از خودکشی ارتباط بسیار نزدیکی دارد. حاجی نیز دریافته است که درصد قابل توجهی از پاسخ‌گویان، انگیزه خود را رهایی خود و متأثر کردن دیگران، طلب کمک و توجه، برانگیختن احساس گناه و عذاب وجدان اطرافیان، شوکه کردن آن‌ها و داغ بر دل آن‌ها گذاشتن، ذکر کرده‌اند. همه این انگیزه‌ها، در عمل، در راستای به رسمیت شناخته شدن توسط جمع هستند. پیری نیز از درک خودکشی به مثابه سنت‌گریزی و واقعیت‌گریزی و از دلالت خودکشی بر تداوم سختی‌ها و ناامیدی‌ها سخن می‌گوید. این نتایج به روایت رهایی‌بخش، نزدیک هستند.

نه تنها پژوهش‌های داخلی، بلکه برخی از پژوهش‌های خارجی نیز هم‌راستا و تأییدگر نتایج پژوهش حاضر هستند. داگلاس در اثر مهم خود، از معانی مختلف خودکشی سخن می‌گوید: «انتقام، طلب کمک، فرار، پشیمانی، و وخامت». او برای خودکشی الگوهای رایجی را نیز تشخیص داده است: از جمله، خودکشی به مثابه ابزاری برای [برانگیختن] همدردی و همدلی (داگلاس، ۱۹۷۱، ۳۰۴) و به عنوان ابزاری برای انتقام گرفتن (همان، ۳۱۰). اگر فرد به رسمیت

۱. هرچند هنگامی که یک فرد خودکشی می‌کند، در عمل، جامعه، خانواده‌اش را به رسمیت می‌شناسد و اگر به مجلس ختم وی می‌روند، برای احترام به خانواده وی است و در واقع، فرد خودکشی بازهم نمی‌تواند رسمیت و پذیرش خود را به دست آورد، بلکه فرایند طرد وی، تداوم می‌یابد.

شناخته نشود، ممکن است اقدام‌های گوناگونی انجام دهد؛ برای مثال، بکوشد از کسانی که او را به رسمیت شناخته‌اند، انتقام بگیرد؛ بکوشد از آن‌ها برای به رسمیت شناخته شدن کمک بگیرد؛ ناامید شود و تلاش کند خود را رها کند؛ پشیمانی و توبه خود را از وضعیت خود اعلام کند تا جمع، او را بپذیرد و به رسمیت بشناسد و تأیید کند؛ یا وخامت موقعیت خود را نشان دهد و به این ترتیب، توجه را به خود جلب کند. به هر حال، خودکشی می‌تواند به‌عنوان یک ابزار بسیار مؤثر برای هریک از اهداف یادشده به‌کار رود.

منگ با بررسی شرایط خودکشی در چین، و ماشرت^۱ با مطالعه در ادبیات به نتایج مشابهی رسیده‌اند. منگ به‌صراحت به طغیان و انتقام به‌عنوان معنای خودکشی زنان در نواحی روستایی چین اشاره کرده است و ماشرت (۲۰۰۶) بر این نظر است که برخی از متون ادبی نشان می‌دهند که در واقع، هدف از خودکشی، خودتأییدی^۲ است. نتایج این دو پژوهش نیز با پژوهش حاضر هم‌راستا هستند؛ زنان در مناطق روستایی چین از خودکشی به‌عنوان ابزاری برای بهبود جایگاه و منزلت نازل خود بهره می‌گیرند. هومر و فریش نیز در داستان و نمایشنامه‌های خود، شخصیت‌هایی را به‌تصویر می‌کشند که برای حل مشکلات هویتی خود به خودکشی مبادرت می‌کنند. در اینجا نیز مسئله به‌رسمیت شناخته نشدن افراد است که اهمیت می‌یابد.

داده‌ها، یافته‌ها، و نتایج و مقایسه آن‌ها با برخی از پژوهش‌های معتبر نشان می‌دهد که برای کاهش خودکشی، تغییر هوشمندانه در نظام ارزشی، هنجاری، و تفسیری موجود، علاوه بر اقدامات اقتصادی و غیراقتصادی دیگر، ضروری است. باورهای فرهنگی نسل گذشته و نسل جدید باید تعدیل شوند. ایجاد این تغییرات، نیازمند یک سیاست‌گذاری فرهنگی موفق است تا در معنایی که خودکشی برای کنشگران دارد و آن‌ها را برمی‌انگیزد که دست به انتحار بزنند، تغییری اساسی ایجاد کند و خودکشی را برای جوانان و در فرهنگ جوانان، به یک ضدارزش تبدیل کند. به‌عبارت دیگر، پیوند فرهنگی میان نیازسائق به‌رسمیت شناخته شدن، با استفاده ابزاری از کنش خشونت‌آمیز انتحار، گسیخته شود. آن‌ها بیاموزند که می‌توانند برای ترمیم جایگاه و منزلت خود در خانواده و اجتماع، از شیوه‌های دیگری بهره بگیرند؛ برای مثال،

1. Mucchert

2. self-affirmation

مذاکره و کسب مهارت در برقراری ارتباط مؤثر با دیگران مهم -مانند پدر، برادر، مادرشوهر، و بزرگ‌ترها؛ مهاجرت به شهرهای دیگر؛ قرار گرفتن تحت حمایت سازمان‌ها و نهادهایی مانند بهزیستی، کمیته امداد، نیروی انتظامی، شهرداری، بهداشت و درمان و به‌ویژه مراجعه به روانشناسان و روان‌پزشکان؛ پرداختن به ورزش در محیط سالم ورزشگاه‌ها؛ بنابراین، هدف نخست سیاست‌گذاری باید کاستن خشونت نمادین (به مفهوم بوردیوی) نهفته در فرهنگ بومی مردم باشد.

هدف دوم این سیاست‌گذاری فرهنگی باید جرح و تعدیل هوشمندانه ارزش‌ها و نظام تفسیری و هنجاری باشد تا نسل والدین را برای پذیرش نسل جوان آماده‌تر کند. نسل گذشته به سبب شیوه زندگی مشقت‌بار و همراه با سختی در دوران جامعه‌پذیری اولیه خود، دارای عادت‌واره‌ای^۱ (به مفهوم بوردیوی) هستند که نوعی کمال‌گرایی را در آن‌ها تقویت کرده است. این عادت‌واره در شرایط جدید، به وضعیت تداوم تأخیری^۲ تبدیل شده است. آن‌ها در دوران میان یا کهنسالی، نمی‌توانند رفتارها و انتظارات نسل جوان را به رسمیت بشناسند و آن را اصیل و جدی تلقی کنند. آنان در دوران جامعه‌پذیری خود، مشروعیت نسل پیشین خود را پذیرفته و از آن‌ها اطاعت کامل داشته‌اند و همین توقع را از نسل جدید دارند. در حالی که نسل جدید در شرایط بهتر زندگی پرورش یافته و جامعه‌پذیری کاملاً متفاوتی دارد و به سبب بهره‌مندی از رسانه‌های مختلف (رسمی و غیررسمی) و امکان مقایسه اجتماعی (و از این‌رو، شکل‌گیری احساس محرومیت نسبی) در تلفیق با احساسات دوره نوجوانی و جوانی، برای نسل گذشته مشروعیتی قائل نیست و از آن‌ها اطاعت نمی‌کند؛ بنابراین، روابط بین دو نسل به روابط قدرت و منازعه بر سر قدرت تبدیل می‌شود. نسل جدید، مقاومت می‌کند و نسل گذشته جز اعمال مقتدرانه ارزش‌ها و هنجارها و تفسیر خود، چاره دیگری را نمی‌شناسد؛ بنابراین، سیاست‌گذاری در هدف دومی که دنبال می‌کند باید در ارزش‌ها و هنجارها و تفسیر هر دو نسل از جهان اجتماعی، جرح و تعدیل ایجاد کند.

1. habitus
2. hysteresis

منابع

- اسمیت، فیلیپ؛ ورایلی، الگزندر (۱۳۹۴). نظریه فرهنگی (مترجم: محسن ثلاثی). تهران: نشر علمی.
- آزاد ارمکی، تقی؛ و نبوی، سیدحسین (۱۳۹۲). نخستین صورت سازی فرهنگی «غرب» و «تجدد» در ایران معاصر. مسائل اجتماعی ایران، ۱(۴)، ۳۱-۷.
- باقری، معصومه؛ و سلیمان نژاد، محمد (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر شکل گیری هویت اجتماعی جوانان و تأثیر آنها در جلوگیری از خودکشی. مجموعه مقالات همایش ملی خودکشی: علل، پیامدها و راهکارها (صص ۸۹-۱۲۰)، جامعه شناسان، تهران، ایران.
- برگر، آرتور آسا (۱۳۸۰). روایت در فرهنگ عامیانه، رسانه و زندگی روزمره (مترجم: محمدرضا لیراوی). تهران: نشر سروش.
- پژوه، فریبا (۲۰۰۸). سیمای ایلام افسرده. برگرفته از http://www1.rfi.fr/actufa/articles/103/article_3054.asp
- پیری، کامیار (۱۳۹۱). مطالعه پدیدار شناختی خودکشی؛ مورد مطالعه خودکشی های ناموفق شهرستان آبدانان (پایان نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه کردستان، کردستان، ایران.
- تایلر، استیو (۱۳۷۶). جامعه شناسی خودکشی (مترجم: علی موسی نژاد). اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.
- چدیوک، چارلز (۱۳۷۵). سمبولیسم (مترجم: محمد سبحانی). تهران: نشر مرکز.
- چندلر، دانیل (۱۳۸۷). مبانی نشانه شناسی (مترجم: مهدی پارسا). تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی.
- حاجی، علی (۱۳۹۰). مطالعه و بررسی علل و عوامل اجتماعی مؤثر بر اقدام به خودکشی دختران مجرد ۲۴-۱۵ ساله شهرستان شیروان چرداول (استان ایلام) طی دوره ۵ ساله ۱۳۸۹-۱۳۸۵ (پایان نامه کارشناسی ارشد). ایلام، ایران.
- ریاضی، سیدابوالحسن؛ و نجفیان پور، بانودخت (۱۳۹۴). مقایسه عوامل مؤثر فرهنگی - اجتماعی و روانشناختی در خودکشی زنان ایران و تاجیکستان. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۸(۴)، ۱۶۷-۱۴۳. doi: 10.7508/ijcr.2015.32.006
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰). دائرة المعارف علوم اجتماعی. تهران: نشر کیهان.
- شرت، ایون (۱۳۸۷). فلسفه علوم اجتماعی قاره ای: هرمنوتیک، تبارشناسی و نظریه انتقادی از یونان باستان تا قرن ۲۱ (مترجم: هادی جلیلی). تهران: نشر نی.
- فلاحی، سارا (۱۳۸۹). گفتمان ایدئولوژیک و پدرسالاری و خودکشی زنان، نمونه موردی: ایلام. مجموعه مقالات همایش ملی خودکشی: علل، پیامدها و راهکارها (صص ۱۹۱-۱۶۹)، جامعه شناسان، تهران، ایران.

قاسمی، یارمحمد (۱۳۸۲). بررسی پدیده آنومی در ایلام. فصلنامه فرهنگ ایلام، ۱۵، ۱۷-۶.

الکساندر، جفری (۱۳۸۷). اندیشه اجتماعی و جامعه‌شناختی نوین در گفتگو با جفری الکساندر (مترجم: حمیدرضا جلائی‌پور، و جمال محمدی). در نظریه های متأخر جامعه‌شناسی، نشرنی، تهران، ایران.

کشمور، الیس (۱۳۹۶). فرهنگ شهرت (مترجم: احسان شاه قاسمی). تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

کمربیگی، خلیل (1391). چرایی روند صعودی خودکشی در ایلام/ نبود بانک اطلاعاتی صحیح. برگرفته از <http://www.mehrnews.com>

کوزر، لوئیس؛ و روزنبرگ، برنارد (۱۳۷۸). نظریه های بنیادی جامعه‌شناختی (مترجم: فرهنگ ارشاد). تهران: نشر نی.

محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۷۲). بررسی علل و عوامل مؤثر بر افزایش نرخ خودکشی در استان ایلام و شناخت طرق و راه‌های پیشگیری و درمان آن. تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی.

مرتین، رابرت (۱۳۷۸). ساختار اجتماعی و بی‌هنجاری. در لوئیس کوزر و برنارد روزنبرگ. نظریه های بنیادی جامعه‌شناختی (مترجم: فرهنگ ارشاد). تهران: نشر نی.

ملکشاهی، ماه منیر (۱۳۸۷). زنان و مسأله‌ی تقدیرگرایی (مورد مطالعه: زنان شهر ایلام). مجله فرهنگ ایلام، ۲۰ و ۲۱، ۵۳-۴۰.

موسی‌نژاد، علی (۱۳۸۹). زنان و خودکشی: به سوی مدلی جهت تبیین خودکشی زنان در ایلام. مجموعه مقالات همایش ملی خودکشی: علل، پیامدها و راهکارها (۲۳۳-۲۶۳)، جامعه‌شناسان، تهران، ایران.

موسی‌نژاد، علی (۱۳۹۱). کنترل خودکشی در ایلام نیازمند تنظیم سند راهبردی است. برگرفته از <https://delneveshtehaye.persianblog.ir/OQBO3RNOZWbHbnBEXDGIb>

مید، جورج هربرت (۱۳۷۸). بازیگری، بازی و «دیگری تعمیم یافته». در لوئیس کوزر و برنارد روزنبرگ. نظریه های بنیادی جامعه‌شناختی (مترجم: فرهنگ ارشاد). تهران: نشر نی.

نبوی، سیدحسین (۱۳۸۱). ناسازگاری ادراکی میان انتظار و شکست و تاثیر آن بر اعتقادات دینی. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۵(۱۵)، ۷۴-۵۵.

نبوی، سیدحسین (۱۳۹۰). نخستین صورت‌سازهای فرهنگی غرب و تجدد در ایران معاصر (دوره قاجاری) (رساله دکتری). دانشگاه تهران، تهران، ایران.

نبوی، سیدحسین (۱۳۹۱). درآمدی بر جامعه‌شناسی فرهنگی جفری الگرنندر. جزوه درسی. گروه جامعه‌شناسی. دانشگاه خوارزمی.

نبوی، سیدحسین (۱۳۹۲). به سوی درک زیباشناختی از فرهنگ: نظریه‌ی «برنامه قوی» در جامعه‌شناسی فرهنگی جفری الگزندر. مطالعات جامعه‌شناختی، ۲۰(۲)، ۴۳-۹. doi: 10.22059/jsr.2014.56268

Alexander, J. C. (2006). *The meaning of social life: A cultural sociology*. Oxford and New York: Oxford University Press.

Boldt, M. (1988). The meaning of suicide: Implications for research. *Crisis*, 9(2), 93-108.

Brooks, P. (1984). *Reading for the Plot: Design and intention in narrative*. New York: Random House.

Colucci, E. (2006). The cultural facet of suicidal behaviour: Its importance and neglect. *Australian E-Journal for The Advancement of Mental Health*, 5(3), 234-246. doi: 10.5172/jamh.5.3.234

Douglas, J. D. (1971). *The social meanings of suicid*. Princeton: Princeton University Press.

Delanty, G., & Strydom, P. (Eds.). (2003). *Philosophies of social science: Classic and contemporary reading*. Buchingham: Open University Press.

Farberow, N. L. (1975). *Suicide in different cultures*. Baltimore: University Park Press.

Geertz, C. (1973). *The interpretation of culture*. New York: Basic Books.

Maris, R. W., & Lazerwitz, B. (1981). *Pathways to suicide: A survey of self-destructive behaviors*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Leenaars, A. A., Maris, R., & Takahashi, Y. (1997). *Suicide: Individual, cultural, international perspectives*. New York: Guilford Press.

Lester, D. (1997). Suicide in America: A nation of immigrants. *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 27(1), 50-59.

Lester, D. (2012). The cultural meaning of suicide: What does that mean. *OMEGA: Journal of Death and Dying*, 64(1), 83-94. doi: 10.2190_OM.64.1. f

Muschert, G. W. (2006) Self-affirmation through death: A contribution to the sociology of suicide through literature. *Sociological Inquiry*, 76(3), 297-315. doi: 10.1111_j.1475-682x. 2006.00157.x

Meng, L. (2002). Rebellion and revenge: The meaning of suicide of women in rural China. *International Journal of Social Welfare*, 11(4), 300-309. doi: 10.1111_1468-2397.00239

Tseng, W. S. (2001). *Handbook of cultural psychiatry*. San Diego, CA: Academic Press.

فصلنامه علمی پژوهشی

۲۱۲

دوره ۱۱، شماره ۳

پاییز ۱۳۹۷

پیاپی ۴۳